

ՍԿԱՐԱՆԻՍՏՐԱՐԻԹԻՆԷ ԲԻՐԱՅՈՒՆՆԵՐՆԵՐ
ԲՆԵՑԱԼԹԵՄԵՐԻԹ ԹՈՂԱՐՈՆ

(Հարստեման-Բեյն)

է.

Լէ-ն Իստուրայն-ն Բեյն-ն Գե-ն Եր-ն Իստ-ն-ն
Բեյն-ն:

Լեւոն Իստուրային (716—741), այս տաղան-
դաւոր իշխանը, փրկիչ եղաւ հռոմէական պետու-
թեան՝ Արաբացուց աշտաւանաց տանէն Գամա-
կոսի առաջարկութիւնը յաղթ նաւատորմից մը
կազմած էր երկրորդ անգամ: Երբ արաբացի ցամա-
քային զորքը Փոքր Ասիան աշխարհակալելէն ու
Քրիստման հոգեպաշտ քաղաքը հիմնադրատակ կոր-
ծանկէն ետքը (716), ցամաքի կողմանէ պետու-
թեան մայրաքաղաքը պաշարեց, անդիէն արաբա-
կան նաւատորմից՝ Միւլէմանի հրամանատարու-
թեանը, Բիւզանդիոնի ծովային ձաճամները բռնած ու
քաղցրին հետ ամէն ծովային հաղորդակցու-
թիւնը կտրած էր: Արաբացի տարի մ'աճորդ
ընդդէմ կարէձմեռն սառնամանեաց Վ. Պոլոյս անա-
ռիկ պարսպաց առկե բանակիւնէն ետքը, ահագին
կոտորածով յետո ընկիւնցան (Ա. գ. 718): Ի
մշտնջենաւոր յիշատակ իրացս, արեւելեան յոյն
եկեղեցին՝ Լեւոն Գ. ի այս սիրակի քաղաքործու-
թիւնը՝ իւր շարականներուն մէջ անմահացուց,
շնորհուստ եւ արտաքուստ ապահովում՝ Լեւոն
իւր ամբողջ մտադրութիւնը պետութեան վերա-
ծնելեան վրայ դարձուց, իւր նախաձեռնութեամբ
սկսաւ բովանդակ պետութեան նոր կարգաւարդու-
թիւնը՝ քաղաքական, զինուորական ու եկեղե-
ցական իրաց մէջ, նպատակ ունենալով՝ ստեղծել
պետական բացարձակ ու գերագոյն իշխանութիւն
ըր թէ ի քաղաքական ու թէ յեկեղեցական,
առանց ամենեւեկ եկեղեցական իշխանի մ'եւս
հարկաւորութեան: Սրբոց Պատկերաց յարգու-
թեան դէմ իւր հանած հայածանքները՝ առա-
ջելական աժողոջ հետ ինչպիսի ահագին հակա-
ռակութեանց ու կոխմերու պատճառ տուած
բլլալը ծանօթ է: Բնական է թէ Մահմետականը
քրիստոնեայ Արեւելք մտնէ, կրօնական ծանր
հետեւութիւն ունեցող այսպիսի եկեղեցական
երկպառակութիւն մը՝ հաշտ կամքը իր դիտելին,
յօգուտ իրենց քաղաքական նպատակները:

Բաւասիրանու գահընկեցութենէն ետքը,
պետութիւնը՝ մերժ ծովային զօրաց եւ մերժ
անմահապաշտ գնդերուն մէջ ստեղծագած ապրա-
տաւորութեանց ու անկարգութեանց պատճառաւ,
գրեւէ կործանման գուռն էր հասած: Արաբացի
միւս իղծանաէ անտերընութեան մասնաւոր Բիւ-
զանդեան պետութեան երկրիներուն աւերում կը
սպառնային: Պետութեան վերահաս այս ծանր
ճգնաժաման երեք քաղաքապետի զօրավարը՝ իրենց
գիւցաղն ու անձնանուէր քաղաքործութիւններով
կայրութեան ոչ թէ միայն նոր դիմ ու կենդանու-
թիւն տուին, այլ գեւ. անտ. դրութեանը հիմք
գար եւս երաշխաւորեցին. այս զօրավարներն էին՝
Լեւոն, Արտաւազգ եւ Կոստանդինոս:

Մէ մեզի թիփապահաց գնդերը եւ ոչ ալ
ապստամբ ծովային զօրաց նաւատորմից, այլ սահ-

մաներու վրայ Արաբացուց հետանգաւոր կռուիչ
ստրպուստ ձիււորաց տրի գնդերը՝ այս անտե-
ընդութեան վերջ տուին, 717-ին Արեւելեան գու-
մարտակին հրամանատար — զԼեւոն գահը բարձ-
րացնելով: Իւր օգնականն էր հոյ գումարտակին
զօրավարը՝ Արտաւազգ, որ յետոյ իւր փեսան՝ եղաւ:
Նոր պաշտօնարար կազմումս էր մեծու
մասամբ զինուորական տարրէ: Հին զինվորա-
նեան քաղաքային վարչութիւնը այլ եւս հինգած
էր եւ ժամանակին պահանջները չէր յազմարեր:
Ընդհակառակն զինուորական վարչութիւնը զե-
տուութեան ամէն կողմը զօրացած էին: Իտալիոյ ու
Աֆրիկէի քաղաքական վարչութիւնը բոլորեալ
քայքայուած ու անգոր եղած էին, նոյն վիճակը կը
տեսնուէր նաեւ Արեւելից քաղաքական վարչու-
թեանց վրայ: Լեւոն այս երկու տեսակ վարչու-
թեանց իրարու նախանշնդդէմ հակառակու-
թիւնը պետութեան ներքուստ ի ներքո զօրանու-
լուն առկէ թուամբ մ'ըլլալը տեսնելով, վերջ
տուաւ քաղաքական վարչութեան եւ զինուորա-
կան պաշտօնէից յանձնեց միեւնոյն ժամանակ մի-
անգամայն նահանգաց քաղաքական կամ ոչ-
զինուորական վարչութիւնը: Ըստ հետեւորդի այն
նահանգները, որոնք մինչեւ նոյն տանն զինուո-
րական թեմեր էին, այնուհետեւ եղան միանգամայն
քաղաքական նահանգներ, իսկ թեմերու գումար-
տակներուն ընդհանուր հրամանատարները՝ սկսան
միանգամայն նահանգապետի պաշտօնը վարել:
Ուստի եւ Լեւոն՝ հերթադեմն հարստութեան տանն
հաստատուած զինուորական թեմերը՝ քաղաքա-
կան նահանգներով վերածելով, պետութեան նոր
բաժանում մ'ըրաւ:

Պետութեան կազմակերպութեան համար
Լեւոնի ըրածներուն մասին մեր բոլոր գիտացածն
անուղղակի առաջնութիւններ են: Աստի եւ իւր
— ենթագործիւն: Ը՛ գարուն գիտեց որ յեւ-
րոպայ՝ երեք եւ յԱսիոյ — առանց նաւատորմից
կամ ծովային բանակութեմը միասին հաշուելու
— տասնումեկ զինուորական թեմ կար: Արեւե-
լեան մեծ բանակաթեմը՝ որուն հրամանատար
էր երբեմն Լեւոն, պարզապէս վարչական պատճառ-
ներու համար երկու մասի բաժնուելով, արեւ-
մտեան՝ Արսիս, Լիւզիս, Կարթա (բաւմի) եւ
Փոխիզիա Ա. գաւառները զատ նոր թեմ մը
վերածուեցան, եւ հոս բանակած եւրոպացի գնդե-
րուն անուամբը՝ նահանգն եւս լծ տօն Յօրգիտօն
մէջ (Թրակիեան բանակաթեմ) անուանուեցաւ:
Թեմին Ընդհ. հրամանատարին ու նահանգապետին
նիստն էր՝ Նիքիոս, Նիկոյ առաջին քաղաքը: Երկու
բանակաթեմերն այլ իրաւերան հարստութեան
արքունի տան միշտ հաւատարիմ մնացին, այնպէս
որ՝ Լեւոնի մահաւորնէն ետքը, երբ իւր փեսան —
Արտաւազգ — ինքզինքը 741-ին կայսր հռչակեց,
Լեւոնի քանուկերը տարեկան օրինաւոր յաջորդը՝
Արեւելեան բանակաթեմին զօրավար — Լեւո-

ն Կայսրն է թէ Արտաւազգ Լեւոնի յաջորդն
արեւելոյ միւս ուներ՝ Գուգն թէ Լեւոն՝ որ կայսր ըլլա-
նէ ետքը՝ որդի մ'ունեցաւ, զինքն առ այս քաղաքած ըլլալ
իւր ողբաւոր հրատաղ յոյժն ըլլալ՝ զուս քաղաքական
նպատակ ուներ:

